

Makalenin Türü/ Article Type : Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliş Tarihi/ Date Received : 03.55.2023
Kabul Tarihi/ Date Accepted : 23.06.2023
Yayın Tarihi/ Date Published : 30.06.2023
Yayın Sezonu/ Pub Date Season : Bahar/ Spring

Klasik ve Modern Arapçada İfade Biçimi ve Cümle Kurulumu Farkları

Ahmet GEZEK*

Anahtar Kelimeler:

Arapça,
Klasik Arapça,
Modern Arapça,
Cümle Kurulumu,
İfade Biçimi.

ÖZ

Günümüzde yaygın olarak kullanılan bir kavram olan modern Arapçanın ne olduğuna, bu kavramla ne kastedildiğine ve klasik dönem Arapçasından farklı olarak hangi dönemi kapsadığına dair bazı belirsizlikler bulunmaktadır. Bu durumun farklı sebepleri olmakla birlikte kanaatimizce önemli nedenlerinden biri, klasik metinlerle modern Arapça metinlerinin yeterince karşılaştırılmamış olmasıdır. Bu çalışmada; klasik dönemdeki bazı nesir ve tenkit yazarlarının ifadelerinden örnekler getirilmiş ve bu örnekler, Arap medya dili ile mukayese edilmiştir. Buradaki amaç, klasik dönem Arapçası ile günümüz modern Arapçasının birbirinden farklı yönlerini belirleme çabasıdır. Bu çerçevede, Modern Arapçayı klasik dönem Arapçasından ayıran bazı özellikler tespit edilmiştir. Bu özellikleri; modern Arapçada paragraf başlangıçlarında cümlenin yan öğelerinin sıklıkla ana öğelerden önce gelmesi; klasik dönem Arapçasında icazın makbul olmasından dolayı cümlelerin kısa, öz ve zamir kullanımının çok olması; klasik Arapçada secili ifadelerin çok bulunması ve modern Arapçada kelimelerin yeni anlamlar kazanması şeklinde sıralamak mümkündür.

The Differences in Expression and Sentence Formation in Classical and Modern Arabic

Keywords:

Arabic,
Classical Arabic,
Modern Arabic,
Sentence Formation,
Form of Expression

ABSTRACT

There are some uncertainties about what modern Arabic, which is a widely used concept today, is, what is meant by this concept, and which period it covers, unlike classical Arabic. Although there are different reasons for this situation, one of the important reasons in our opinion is that the classical texts and modern Arabic texts are not sufficiently compared. In this study, examples from the expressions of some prose and criticism writers in the classical period were brought and these examples were compared with the Arabic media language. The aim here is to try to identify the different aspects of classical Arabic and modern Arabic. In this context, some features that distinguish Modern Arabic from classical Arabic have been identified. It is possible to list these features as follows: At the beginning of paragraphs in modern Arabic, the side elements of the sentence often precede the main elements; Since ijaz is acceptable in classical period Arabic, sentences are short, concise and pronouns are used a lot; the expressions are more poetic in classical Arabic and the acquisition of new meanings of words in modern Arabic.

* Dr. Arş. Gör., Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arap Dili ve Belagati ABD, Yalova, Türkiye, ahmetgezek02@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5941-9533

GİRİŞ

Günümüzde Arap dili için klasik ve modern ayrımı yapılması yaygındır. Klasik dönem denilince Câhiliye döneminden Hidiv Mehmet Ali Paşa'nın (ö. 1849) Mısır'da iktidara gelmesine kadar olan bin iki yüz yıldan fazla bir süreç kastedilmektedir. Bu zaman dilimini kapsayan Câhiliye (450-622), Sadrü'l-İslâm (622-661), Emevîler (661-750), Abbasîler (750-1258) ve daha sonraki asırlarda Arap dilinde lafız, mana ve üslup yönünden bazı değişimler söz konusu olsa da bunlar son iki yüzyıldaki kadar belirgin olmamış ve önceki asırlardaki fasih Arapça ile bugünün fasih Arapçası arasında kelime, anlam ve cümle kurulumu açısından bazı farklılıklar meydana gelmiştir. Bu farklılıkların ortaya çıkmasında, Kavalalı Mehmet Ali Paşa döneminde başlayıp sonraki yıllarda devam eden Batı dillerinden yapılan tercümelerin (İmâm, t.y., s. 174-175) ve Batı'ya araştırma yapmak için gönderilen öğrencilerin önemli bir rolü olduğu (Afif, 1987, s. 56-57) düşünülmektedir.

Bu çalışmada; klasik dönemin hicrî II. yüzyıldaki önemli nesir yazarlarından Abdullah b. el-Mukaffa' (ö. 142/759) ve Abdülhamîd b. Yahyâ el-Kâtib'in (ö. 132/750) yazılarından bazı paragraflarla; hicrî III. yüzyılda öne çıkan tenkitçilerden Ebû Osmân el-Câhiz (ö. 255/869) ve hicrî IV. yüzyıldaki tenkitçilerden İshâk b. Vehb el-Kâtib (ö. 335/946) gibi nesir yazarlarının ifadelerine yer verilmiştir. Daha sonra, önemli okuyucu kitlesine sahip bazı gazete ve köşe yazılarından paragraflar alınarak mukayeseler yapılmıştır. Bu çalışmadaki amaç, klasik ve modern dönemde Arap dilinde cümle dizilimiyle ilgili farklılıkları tespit etmek ve modern dönem Arap dilinin şu anki durumuna dair yeni bir bakış açısı sunmaya çalışmaktır.

Câhiliye döneminden günümüze kadarki nesir yazıları incelendiğinde, klasik dönem Arap dilinin kendisine özgü karakteristik yapısının olduğu ve modern Arapçada bu durumun farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir. Buna göre modern Arapça ile klasik Arapça arasındaki bazı belirgin farkları şu şekilde açıklamak mümkündür:

1. Cümle ve Paragraf Başlangıcı

Arap dilinde; zarf, harf-i cer ve diğer yan öğelerinin, ana öğeler olan fiil-fâil ve mübtedâ-haber üzerine takdim etmesi klasik dönem kitaplarında var olsa da bu takdimin paragraf başlarında olması modern dönemdeki kadar yaygın değildir. Modern Arapçada zarf ve câr-mecrûrların cümle ve paragraf başlarında gelmesi daha sıklıkla olmaktadır. Örneğin; Arap dilinin ilk nesir yazarlarından olan Abdülhamîd el-Kâtib, katiplere verdiği bir tavsiyesinde;

"فتنافسوا معشر الكتّاب في صنوف العلم والأدب وتفقهوا في الدين وابدأوا بعلم كتاب الله عز وجل والفرائض، ثم العربية فإنها ثقاف ألسنتكم، وأجيدوا الخط فإنه حلية كتبكم، وارووا الأشعار واعرفوا معانيها وغريبها، وأيام العرب والعجم وأحاديثها وسيرها، فإن ذلك معين لكم على ما تسمون إليه بهممكم، ولا يضعفن نظركم في الحساب فإنه قوام كتاب الخراج منكم..."

"Ey Kâtipler topluluğu! İlim ve edebiyatın farklı sahalarda yarışın. Dini alanda fakih olun. Allah'ın kitabının ilmiyle, farzlarla ve sonra Arapça ile başlayın. Çünkü o lisanınızı tashih eder. (Yazıya) da itina gösterin. Çünkü o kitaplarınızın süsüdür. Şiir rivayet edin. (Şiirin) manalarını ve garip lafızlarını, Arapların ve Acemlerin savaşlarını, (özlü) sözlerini ve hikayelerini bilin. Çünkü bu bilgiler, sizin gayretinizi arttırır. Matematiğe dair bilginiz zayıf olmasın. Çünkü bu bilgi, içinizdeki haraç kâtiplerinin dayanağıdır."

ifadelerini kullanmış ve bu nasihatlerinin ardından kitabında aynı üslubu devam ettirmiştir (İbn Hamdûn, 1996, s. 1/343; el-Kalkaşendî, t.y., s. 1/119; İbnü'l-Ezrak, t.y., s. 1/279). Yazar, Arap dilinin karakteristik özelliklerinden olan cümleye fiil veya isimle başlanması kaidesine göre (فتنفسوا) ibareye başlamış ve ardından cümlelerin diğer yan öğeleri (معشر الكتاب في) kelimeleri arasında, aynı şekilde (صنوف العلم والأدب) gelmiştir. İlk satırdaki (الكتاب) ve ikinci satırdaki (السننكم) kelimeleri arasında, aynı şekilde (معانيها وغريبها) ve üçüncü satırdaki (كم) kelimeleri arasında seci¹ bulunmaktadır. Bu duruma ek olarak cümlelerin kısa ve öz olarak gelmesi ve cümlede hitap ve emir sığasının bulunması, klasik dönem nesir yazısının başka bir özelliğidir. Abdülhamîd el-Kâtib cümleye fiille başladıktan sonra bazı yerlerde isim cümlesi getirmiştir. Arap dilinde klasik dönemde benimsenen kurala göre; eğer farklı bir vurgu veya anlam kastedilmiyorsa, cümleye fiil veya isim cümlesi ile başlama prensibine riayet etmiştir.

Klasik dönemin diğer bir öncü nesir yazarı olan İbnü'l-Mukaffa' *el-Edebü's-sağîr ve'l-edeübü'l-kebîr* adlı risâlesinde;

"إذا تقلدت شيئاً من أمر السلطان فكن فيه أحد رجلين: إما رجلاً مغتبطاً به، محافظاً عليه؛ مخافة أن يزول عنه، وإما رجلاً كارهاً له مكرهاً عليه، فالكاره عامل في سخرة: إما للملوك، إن كانوا هم سلطوه، وإما لله تعالى، إن كان ليس فوّه غيره..."

"Sultanın verdiği bir makamı aldığı anda (şu) iki adamdan biri ol: Ya kendisine gıpta edilen, işini koruyup kaybetmekten korkan... Ya da istemeden işe zorla getirilen... Bir işe isteksizce getirilen kimse; eğer hükümdar emir verirse hükümdarların hizmetinde olur. (Hükümdarın) üstünde kimse olmadığından dolayı veyahut Allah'ın emrinde olur..."

demiş ve eserin devamında aynı üslubu devam ettirmiştir (İbnü'l-Mukaffa', t.y., s. 68). İbnü'l-Mukaffa'nın ifadelerine bakıldığında, Abdülhamîd el-Kâtib'ininki gibi cümlelerin kısa, öz ve secili olarak geldiği ve karşı tarafa hitap ediyormuş gibi bir üslup benimsendiği görülmektedir. İbnü'l-Mukaffa' bu metinde, secili ve şiirimsi üslubu tercih etmiştir. Zira ilk satırdaki (السلطان) ve (رجلين) ifadeleri ve ikinci satırdaki (كارهاً له) ifadeleri ve ayrıca (مغتبطاً به) , (محافظة عليه) , (مخافة أن يزول عنه) ifadeleri arasında seci bulunmaktadır. Klasik dönem nesir yazısında benimsenmiş olan bu tarzın İbnü'l-Mukaffa'nın risâlesindeki diğer ifadelerde de var olduğu mülahaza edilmiştir.

Bugüne geldiğimizde, Arap dünyasında önemli okuyucu kitlesine sahip *eş-Şarku'l-Evsat'*ın Aralık ayında Libya'da ertelenen seçimlerle ilgili haberdeki;

"قبل أسبوع واحد فقط من موعد إجرائها، تزايد الحديث عن توجه كبير لتأجيل الانتخابات الرئاسية والبرلمانية المقررة في ليبيا، وسط غموض كبير حول مدة هذا التأجيل، وأصبح جل المنتبعين يترقبون صدور إعلان رسمي بتأخير موعدھا إلى تاريخ لاحق"

"Ertelemenin (süresinin) ne kadar olacağı ile ilgili belirsizliklerin olduğu bir ortamda, Libya'da seçimlerden sadece bir hafta önce, başkanlık ve parlamento seçimlerinin ertelenmesine yönelik söylentiler arttı. İlgililerin çoğu, (seçim zamanının) ileriki bir tarihe ertelenmesiyle ilgili resmî bir duyuru yayımlanmasını umuyorlar."

ifadelere bakıldığında (Mahmûd, 2021, s. 1), yazarın cümleye isim veya fiil cümlesiyle değil, zarfla (قبل أسبوع) başladığı, ardından câr-mecrûr (من موعد) ile cümleye devam ettiği ve sonrasında (تزايد) fiilinin geldiği görülmektedir. Cümlelerin öğeleri incelendiğinde, klasik döneme göre cümle içindeki ifadeler ve anlatım tarzı daha uzun olmuş ve klasik dönemdeki

¹ Arap belagatinde bedî sanatlarından olan seci; nesirde iki ya da daha fazla ifadenin sonlarının birbiri ile aynı olması demektir. bkz: (Bahâüddîn es-Sübkî, 2003, s. 2/299; Bulut, 2014, s. 317)

gibi secili üslup tercih edilmemiştir. Ayrıca bu paragrafta, klasik dönem ifadelerindeki gibi zamirler sıklıkla bulunmamaktadır. Şöyle ki; bâriz² (görünen) zamir sadece iki defa gelip cümle müphemlikten uzak ve kolayca anlaşılmalıdır. Paragrafın ikinci satırında ise (وأصبح) (جل المتتبعين) cümleye fiil ile başlanılmış ve klasik dönem üslubu tamamıyla terk edilmemiştir.

Gazetenin Suudi Arabistanlı kadınlarla ilgili sanat haberinin ilk paragrafında ise;

"وسط موجة الفن والإبداع التي تغمر السعودية حالياً، ستحط قافلة الضوء في العلا، تلك المدينة الحافلة بتاريخ يمتد لآلاف السنين، إذ تجري في «قاعة المرايا» تحضيرات وتجهيزات لعرض مميز يحمل عنوان (ما يتبقى في الأعماق)، ويقدم مجموعة من الأعمال من مجموعة مقتنية الفنون بسملة السليمان، تجمع أسماء لامعة في عالم الفن المعاصر في السعودية، حيث تتألق العديد من الفنانات الشابات."

"Halihazırda Suudi Arabistan'ı saran sanat ve yenilik heyecanı devam ederken ed-Dav' kafilesi, içinde birçok tarihi eser barındıran ve tarihi binlerce yıla uzanan el-'Ulâ şehrinde mola verecek. (el-'Ulâ'daki) aynalı koridorda "Derinliklerin Ardında Kalan" başlığını taşıyan eşsiz bir sunum için düzenlemeler ve hazırlıklar devam ediyor. Besme es-Süleymân ve Suud'un modern sanat dünyasında ön plana çıkmış genç bayan sanatçıları toplayan bu (galeride Besme es-Süleymân ve) çalışma grubu, koleksiyonlarını sergileyecek."

cümleye (Mişhas, 2021, s. 1) (وسط موجة الفن) zarfla başlanıldığı, ism-i mevsûl ve sıla cümlesi ile (سحط) (التي تغمر السعودية حالياً) devam edildiği, sonrasında cümlenin ana öğeleri³ olan fiil ve failin (سحط) (قافلة الضوء) geldiği görülmektedir. Ayrıca paragrafta, açık (bâriz) zamir kullanımı yoktur. Burada metnin anlaşılmasında güçlük olmasının nedeninin ise yazıdaki üslup karmaşası olduğu düşünülmektedir. Modern Arapçada zarf, câr-mecrûr veya yan öğelerle cümle başlangıçları yaygın olmakla birlikte aynı gazetede ki aşıyla ilgili haberin;

"شرعت كثير من دول العالم في تعزيز القيود الصحية للجم الانتشار الخاطف للمتحرور أوميكرون، عبر إلغاء احتفالات وتجمعات، أو فرض قيود جديدة عليها وعلى السفر، وذلك قبل أسبوع من موسم عيدي الميلاد ورأس السنة."

"Birçok devlet; Omicron varyantının hızla yayılımını engellemek için kutlamaları, toplantıları ve yolculukları yasaklayarak veya yeni tedbirler koyarak sağlık tedbirlerini güçlendirmeye başladı. (Bu kısıtlamalar) yılbaşından önceki hafta (başlayacaktır)."

ilk paragrafı (eş-Şarku'l-Evsat, 2021, s. 1) fiil ile (شرعت) başlamıştır. Burada, bâriz zamir (ها) bir tanedir. Konudan bağımsız olarak, metinde geçen المتحرور kelimesi, mutant ve varyant anlamında olup kelimenin bu anlamının yeni olduğu düşünülmektedir.

2. Zamirlerin Durumu

Klasik dönem Arapçasını modernden ayıran bir diğer husus, klasik Arapçada zamirlerin sık kullanımı, zamirlerin mercilerinin bazen zor anlaşılması ve ifadelerin daha veciz olmasıdır. Örneğin; Câhiz'in *el-Beyân ve't-tebyîn* kitabından bir paragraf (Câhiz, 2003, s. 1/81) şu şekildedir:

"قال بعض جهابذة الألفاظ ونقاد المعاني: المعاني القائمة في صدور الناس المتصورة في أذهانهم، والمتخلجة في نفوسهم، والمتصلة بخواطرهم، والحادثثة عن فكرهم، مستورة خفية، وبعيدة وحشية، ومحجوبة مكنونة، وموجودة في معنى معدومة، لا يعرف الإنسان ضمير صاحبه، ولا حاجة أخيه وخليطه، ولا معنى شريكه والمعان له على أمور، وعلى ما لا يبلغه من حاجات نفسه إلا بغيره. وإنما يحيي تلك المعاني ذكرهم لها، وأخبارهم عنها، واستعمالهم إياها. وهذه الخصال هي

² Bariz zamir, teleffuz edilebilen zamire denir. bkz: (İbn Hişâm, t.y., s. 1/99)

³ Arap dilinde fiil-fail ve mübtada-haber gibi cümlenin kendisiyle kurulduğu cümlenin ana öğelerine asıl anlamında *umde* denilir. Fazlalık anlamına gelen *fadla* ise mefûlü bih, hâl ve temyîz gibi cümlenin yan öğeleri demektir. bkz. (İbn 'Akîl, 1980, s. 2/155)

klasik dönem Arapçasındaki gibi secili üslup tercih edilmemiştir. Metindeki öğelere baktığımızda; câr-mecrûr ile (في وقت يبدي فيه العالم) paragrafa başlandıktan sonra cümlelerin ana öğesinden önce diğer bir câr-mecrûr (في ظل تدابير الرئيس) ile cümleye devam edilmiştir. Cümlelerin ana öğesi olan fiil ve fâil (بدأت الأصوات ترتفع) birinci satırın sonundadır.

Konudan bağımsız olarak; metnin ikinci satırındaki ism-i mevsûlun (والذي طالبتة المعارضة) (أخيراً) durum ve hal anlamına gelmesi modern Arapçadaki yeni kullanımlarından olup klasik Arapçada bu ifadenin yaygın olmadığı düşünülmektedir. Üçüncü satırdan itibaren cümle; fiil, fâil, mef'ûl şeklinde gelmiş ve cümleler uzun ve anlaşılır tarzda olmuştur.

3. Cümlelerin Kısa ve Secili Olarak Gelmesi

Klasik Arapçada, secili kullanımların yaygın olduğuna dair yukarıda izahatta bulunulmuştu. Konuyla ilgili olarak; belâgat ilminin öncülerinden İbnü'l-Mu'tez *Tabakâtü's-şu'arâ* kitabının girişinde şu ifadeleri kullanmıştır (İbnü'l-Mu'tez, t.y., s. 17-18);

"أحمده حمد معترف بالقصور عن أداء ما يجب منه عليه، وأشكره شكر مغترف من بحور فضله منيباً بكليته إليه. والصلاة والسلام على من اهتزت بأرواح نصرته أعطاف دولة العرب، فماج بها خضم دول الأكاسرة والقبصرة فاضطرب، وخضع من أعمال حسامه رب التاج والسرير لصاحب الشاة والبعير، فعضت العرب فرحاً بأنف العز الشامخ..."

"Yapmam gerekenleri yapamadığıma dair kusurlarımı itiraf eden bir hamd ile ona (Allah'a) hamd ediyorum. Bütün şükürlerden naip olarak, onun ihsanından denizler dolusu şükürle ona şükrediyorum. Salât ve selâm; Arap devletinin her tarafını zafer ruhlarıyla sarsan, Kisraların ve Sezarların devletlerinin engin (denizlerini) dalgalandırıp bozguna uğratan, taç ve tahtın efendilerini koyun ve deve sahiplerine kılıcının gücüyüyle boyun eğdiren ve bu şekilde mağrur ve izzetli Arapları sevindiren üzerine olsun."

İbnü'l-Mu'tez'in üslubunda; ilk satırdaki من بحور ، بلكيته إليه ، بلكيته إليه ile بالقصور arasında seci olduğu ve bu tür ifadelerden dolayı cümlelerin kısa ve şiirimsi bir üslupta geldiği görülmektedir. Bu durum klasik dönem Arapçasının özelliklerinden biri olup eserde üslup aynı tarzda devam etmiştir (İbnü'l-Mu'tez, t.y., s. 18). Yukarıdaki metinde müellif cümleye fiille (أحمده) başlamış ve devamında cümleler; isim ve fiil cümlesi olarak gelmiştir. Nesirde, bir sebep olmadan zarf ve câr-mecrûr gibi yan öğelerin ana öğeler üzerine takdim etmemesi prensip olup İbnü'l-Mu'tez'in üslubu da bu minval üzerinedir. Bir diğer husus klasik dönem Arapçasının özelliklerinden biri olan bâriz (açık) zamirin sık kullanımı burada da devam etmiş ve metinde dokuz tane bâriz zamir kullanılmıştır. İbnü'l-Mu'tez'in kitabındaki bu üslubu, Beşşâr b. Bürd ile ilgili ifadelerinde (İbnü'l-Mu'tez, t.y., s. 21) ve diğer sayfalarda benzer şekildedir (İbnü'l-Mu'tez, t.y., ss. 22-24; 59). Diğer bir açıdan paragrafa bakıldığında, karşısındakine hitap ediyormuş gibi olan Câhiz'deki üslubun İbnü'l-Mu'tez'de var olduğu gözlemlenmiştir.

Başka bir müelliften örnek vermemiz gerekirse; klasik dönemin öne çıkmış edebî tenkitçilerinden İbn Kuteybe ed-Dîneverî, *'Uyûnü'l-Ahbâr* kitabının ilk sayfasında (İbn Kuteybe, 1997, s. 1/41);

"أما بعد، فإنّ الله في كل نعمة أنعم بها حقا وعلى كل بلاء أبلاه زكاة: فزكاة المال الصدقة، وزكاة الشرف التواضع، وزكاة الجاه بذله، وزكاة العلم نشره، وخير العلوم أنفعها، وأنفعها أحمدها مغتبه، وأحمدها مغتبه ما تعلم وعلم الله وأريد به وجه الله تعالى..."

"Şöyle ki; Allah'ın rızık olarak verdiği her nimette ve güzellikte hakkı ve zekâtı vardır. Malın zekâtı sadakadır. Şerefın zekâtı tevazudur. Servetin zekâtı harcanmasıdır."

İlmin zekâtı yayılmasıdır. İlmin en hayırlısı en faydalı olandır. En faydalı olanı ise, sonucu en güzel olan, sonucu en güzel olan ise Allah için öğrenilen, öğretilen ve kendisiyle Allah rızası hede ilimdir."

benzer bir üslup kullanmış ve sonraki sayfalarda durum aynı şekilde olmuştur (İbn Kuteybe, 1997, s. 1/42-44). İbn Kuteybe, bir diğer eseri *eş-Şi'r ve's-Şu'arâ'* da Züheyr b. Ebî Sülmâ ile ilgili ifadelerinde (İbn Kuteybe, 2003, s. 1/137) ve diğer Arap şairlerini tanıtırken klasik dönem üslubunu devam ettirmiştir (İbn Kuteybe, 2003, s. 1/107; 153; 156):

"هو زهير بن ربيعة بن قراط. والناس ينسبونه إلى مزينة، وإنما نسبه في غطفان، وليس لهم بيت شعر ينتمون فيه إلى مزينة إلا بيت كعب بن زهير..."

"O, Züheyr b. Rabî'a b. Kurd'dur. İnsanlar onu Müzeyne (kabilesine) nispet etse de Gatafan (kabilesine) mensuptur. Ka'b b. Züheyr'in bir beyti dışında, bu (ailenin) kendilerini Müzeyne kabilesine nispet etmelerine dair (bir bilgi yoktur.)"

Bugüne geldiğimizde, Arap ülkelerinde önemli bir okuyucu kitlesine sahip Ürdün menşeli ed-Düstür gazetesinin manşet haberinde klasik dönem üslubunun değiştiği görülmektedir (ed-Düstür, 2021, s. 1):

"مندوبا عن جلالة الملك عبد الله الثاني، حضر وزير الداخلية مازن الفراية، قداًس منتصف الليل في كنيسة المهدي في مدينة بيت لحم بمناسبة حلول عيد الميلاد المجيد. وحضر القداًس رئيس الوزراء الفلسطيني محمد إشتية نيابة عن الرئيس محمود عباس وعدد من الشخصيات السياسية الفلسطينية ورجال دين مسيحيون ومسلمون من جميع أنحاء العالم. وألقى بطريرك القدس والأردن وسائر الديار المقدسة بيير باتيستينا بيتسابالا عظة قداًس منتصف الليل في كنيسة القديسة كاترينا (كنيسة المهدي)، ودعا أن يعم السلام والمحبة والتسامح بين جميع البشرية من أجل العيش بأمن وسلام وازدهار، مطالباً جميع اتباع الديانات الثلاث إلى الجنوح نحو الإيمان والمحبة والسلام والتسامح بدل الكراهية والحقد والاقْتتال..."

"Kutsal Noel dolayısıyla (Ürdün) İçişleri Bakanı Mâzin el-Ferâye; Kral II. Abdullah'a vekaleten Beyt Lahm şehrindeki Mehd Kilisesi'nde (düzenlenen) gece yarısı ayinine katıldı. Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas'a vekaleten Filistin Başbakanı Muhammed Şatiyye, Filistinli bazı önemli siyasi figürler ve farklı ülkelerden Hıristiyan ve Müslüman din adamları, gece yarısı ayininde hazır bulundu. Kudüs, Ürdün ve Mukaddes Diyarlar Patriği Pierbattista Pizzaballa; güvenle, barışla ve gelişim içerisinde yaşamak için, nefret, kin ve çatışma yerine inanç, sevgi ve barışa yönelmelerini üç (kutsal) din mensuplarının tamamından isteyerek; barışın, sevginin ve hoşgörünün (herkesi) kapsamasına yönelik çağrıda bulundu."

Burada paragraf cümlelerin yan ögesi (مندوبا) ile başlamış ve cümlelerin ana ögesi (حضر) fiilinin tekrar kullanılması, anlam düşüklüğüne sebebiyet veren ve yazarın gözden kaçırdığı bir hata olduğu düşünülmektedir. Bu haberin aynı tarihte Ürdün İçişleri Bakanlığı resmî sitesinde bazı kelime değişiklikleriyle (MOİ, 2022) ve yine farklı bir Arap haber sitesinde (PETRA, 2022) kelime ve cümle değişikliği yapılmadan paylaşıp fiilinin tekrar kullanılması, Arap medyasında intihal olgusunun durumuna dair bazı olumsuz ipuçları vermektedir.

Paragrafın diğer özelliklerine bakıldığında; cümlelerin seciden uzak, ifadelerin klasik döneme göre uzun ve anlaşılması kolay olduğu görülmektedir. Zamirler açısından paragraf incelendiğinde, uzun bir paragrafta bâriz zamirin bulunmaması, modern fasih Arapçada bâriz zamirlerin az kullanıldığına dair yukarıdaki görüşümüzü destekler mahiyettedir. Diğer açıdan burada ifadeler; klasik dönem fasih Arapçasındaki gibi hitap ve emir üslubuyla gelmemiştir.

ed-Düstûr gazetesinin başka bir haberinde (Savâliha, 2021, s. 1) cümlelerin durumu yukarıdaki gibi olmuştur. Şöyle ki; cümleye ana öğelerle değil, yan öğelerle başlanılmış olup ifadeler kolay ve anlaşılır bir biçimdedir. Gazetenin diğer haberleri için de yukarıda belirtilen durumların devam ettiğini söylemek mümkündür (ed-Düstûr, 2021, s. 1).

4. İfadelerde Emir ve Hitabın Yaygın Olması

Yukarıdaki örneklerde değinildiği üzere klasik dönem nesir üslubunu modernden ayıran bir başka husus;, klasik ifade tarzının hitap şeklinde olmasıdır. Modern Arapçada ise bu tarzın baskın olmadığı gözlemlenmiştir. Yukarıda klasik dönem örneklerinde hitap ve emir üslubuyla ilgili izahatta bulunulmuştu. Farklı bir müelliften örnek verdiğimizde; klasik dönem Arap edebî tenkidinin öne çıkan simalarından olan Kudâme b. Ca'fer, *Nakdü's-Şi'r* kitabının girişinde karşı tarafa hitap ediyormuş gibi ifadeler kullanmıştır (Kudâme b. Ca'fer, 1889, s. 2):

"ولم أجد أحداً وضع في نقد الشعر وتخليص جيبه من رديئه كتاباً، وكان الكلام عندي في هذا القسم أولى بالشعر من سائر الأقسام المعدودة، لأن علم الغريب والنحو وأغراض المعاني محتاج إليه في أصل الكلام العام للشعر والنثر، وليس هو بأحدهما أولى منه بالآخر."

"(Kendimden önce) şiir tenkidine ve şiirin iyisini kötüsünden ayırmaya yönelik kurallar belirleyen birini bulamadım. Bu alana yönelik benim sözlerim, şiirle ilgili diğer alanlardan daha üstündür. Çünkü garib, nahiv ve manalardaki maksatlarla ilgili ilimler, sözün aslı itibarıyla şiiri ve nesri kapsayacak şekilde ona muhtaçtır. O (tenkit ilmi) ise ikisine (şiir ve nesre) muhtaç olmaması dolayısıyla diğer (ilimlerden) daha üstündür."

Bu metinde, cümleler kısa ifadelerle ve şiirimsi tarzda kurulmuştur. Zamir kullanımına bakıldığında, sekiz tane bâriz zamir vardır. Cümlelere, ana öğeler olan fiil-fâil ve mübtedâ-haber ile başlanılmış ve eserde bu tarz devam etmiştir. Zira müellifin gazelle ilgili (Kudâme b. Ca'fer, 1889, s. 42) ifadelerinde ve ilerleyen sayfalarda üslup bu minval üzerine olmuştur (Kudâme b. Ca'fer, 1889, ss. 43; 73).

Bugüne geldiğimizde, Arap ülkesinde önemli okuyucu kitlesine sahip Katar menşeli *el-Vatan* gazetesinden Âmine el-'Ubeydlî;

"ما من أحد وهو يودع عاما ويستقبل آخر، إلا ويراجع حساباته وما حققه فيه وما لم يحققه، وتتوارد إليه خواطر وأسئلة وأفكار حول بدء صفحة جديدة مع العام الجديد وينطلق بالتفكير إلى ما يتمناه في العام الجديد الذي يستقبله، فما من أحد إلا وله أمنيات في حياته على الصعيد الشخصي والأسري والوطني وحتى على الصعيد العالمي، خصوصا في ظل تحديات لم تكن موجودة في السنوات السابقة، وظروف قد تغيرت على مستويات كثيرة، تفرض على كل إنسان أن يعيد ترتيب أوراقه."

"Bir yıla veda edip diğer yılı karşılayan herkes, muhasebesini yapıp gerçekleştirdiklerini ve gerçekleştiremediklerini gözden geçirmekte; yeni yılla birlikte yeni bir sayfanın açılmasına dair hatıralar, sorular, düşünceler ve karşılayacağı yeni yılda temenni ettikleri kişinin aklında gidip gelmektedir. Herkesin hayatında; kendisine, ailesine, vatanına ve hatta dünyaya yönelik tuttuğu dilekler var. Özellikle geçmiş yıllarda var olmayan zorluklar, birçok alanda değişen şartlar, her insanın evraklarının düzenini tekrar gözden geçirmesini zorunlu kılıyor..."

sözleriyle (el-'Ubeydlî, 2021, s. 7) başlayan köşe yazısında yeni yılla ilgili duygularını ifade ederken uzun cümleler kurmuştur. Fakat yukarıdaki örneklerden farklı olarak, Âmine el-'Ubeydlî'nin üslubunun klasik dönem ifadelerine benzediğini söyleyebiliriz. Örneğin; حساباته ve ifadeleri arasında seci *على الصعيد العالمي* ve *على الصعيد الشخصي*; بالتفكير ve وأفكار; وما لم يحققه ve bulunmaktadır. Burada, duyguları dışa yansıtırken veya bir hikâye anlatılırken klasik üsluba dönüldüğü düşünülmektedir. Zira gazetenin bir diğer yazarı Edhem eş-Şerkâvî'nin kıssa

anlatırken (Şerkâvî, 2021, s. 24) klasik Arapça üslubunu benimsemesi bu görüşümüzü destekler mahiyettedir. Klasik tarzın modern dönem yazarları tarafından kullanılmasında, hikâyenin klasik döneme ait olması veya yazarın klasik üslubun etkisinde kalmış olması düşünülebilir. Nitekim gazetenin Afgan mültecilerle ilgili metninde (el-Vatan, 2021a, s. 2) ve başka haberlerinde (el-Vatan, 2021, s. 2-3) modern üslup hakim olmuştur.

SONUÇ

Arap dili fasih Arapça ve lehçe Arapçası (âmmice) olarak iki kısma ayrılmaktadır. Fasih Arapçada klasik ve modern ayrımının sınırları tam olarak çizilmemiş olup modernini klasikten ayıran bazı hususlar bulunmaktadır. Câhiliye döneminden bugüne kadar çeşitli merhalelerden geçen Arap dilinde en bariz farklılığın, tercüme hareketlerinin etkisiyle XIX. yüzyılda Mısır'da Kavalalı Mehmet Ali Paşa döneminde oluştuğu düşünülmektedir. Klasik Arapçayı modernden ayıran hususların birincisi; modern Arapçada cümlenin ana öğeler olan fiil-fâil ve mübtedâ-haber ile değil; zarf, câr-mecrûr gibi yan öğelerle başlamasının yaygın olmasıdır. Zira klasik dönemde, herhangi bir gerekçe olmadığında ana öğelerle cümleye başlanılmaktadır.

Bu konudaki ikinci ayrım; klasik Arapçada ifadelerin secili ve şiirsel bir üslupla; modernde ise cümlelerin uzun ve kolay anlaşılır ifadelerle gelmesidir. Bir diğer ayrım, zamirlere yöneliktir. Şöyle ki; klasik Arapçada zamirlerin kullanımı modern Arapçaya göre fazla olmuş ve bu kullanımlar kimi zaman anlam kapalılığına sebebiyet vermiştir. Modern Arapçada zamir kullanımı bazen çok olsa bile klasik dönemdeki gibi anlam kapalılığına yol açacak derecede olmadığı düşünülmektedir. Modern Arapçada kimi yerlerde yazardan kaynaklı anlam karmaşası ve güçlüğü bulunsa da bu durum klasik Arapçadaki gibi icaz ve kısa cümlelerden dolayı değil, yazar kaynaklı olmuştur. Bir başka husus, modern Arapçada kelimelerin yeni ve güncel anlamlar kazanması ve yeni kalıp ifadelerin ortaya çıkmasıyla ilgilidir. Klasik Arapçayı modernden ayıran bir başka husus, klasikte hitap ve emir üslubunun, modern Arapçada ise icaz ve seciden uzak, uzun ve kolay anlaşılır cümlelerin ağırlıkta olmasıdır. Son olarak; klasik üslubun günümüzde dini hitap, hikâye vb. anlatımlarda kullanıldığı, klasik ve modern şeklinde bir ayrımı daha kapsamlı yapabilmek için farklı açılardan mukayeseli çalışmalara ihtiyaç duyulduğunu söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

- 'Afif, A. (1987). *El-Edebü'l-Câhilî fî âsâri'd-dârisîne kadîmen ve hadisen*. Beyrut: Dâru'l-Fıkr lî'n-Neşri ve't-Tevzî'.
- Bahâüddîn es-Sübkî, A. b. A. (2003). *'Arûsü'l-efrâh fî şerhi tellîsî'l-miftâh* (C. 2; A. Hindâvî, Ed.). Beyrut: el-Mektebetü'l-'Asriyye.
- Bulut, A. (2014). *Belâgat: Meânî, beyân, bedî'* (2. bs). İstanbul: İFAV.
- Câhiz, A. b. M. (2003). *El-Beyân ve't-tebyîn* (C. 3). Beyrut: Mektebetü'l-Hilâl.
- ed-Düstûr. (2021, Aralık 26). El-Ürdün yü'allimü'l-âleme et-tedâmüne ve kerame'd-diyâfe. *ed-Düstûr*, s. 1. <https://www.addustour.com/file.php?fileid=489283&view=1>
- el-'Ubeydlî, Â. (2021, Aralık 28). El-Vatan tersudü ümniyyâti'l-Katariyyîne fî 2022. *el-Vatan*, s. 7.
- el-Kalkaşendî, Ş. A. b. A. (t.y.). *Subhu'l-e'sâ* (C. 15). Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- el-Kudsü'l-'Arabî. (2021, Aralık 21). Müsânedetü'l-ceyşi lî'r-reîsi tûsîru kalekan devliyyen. *el-Kudsü'l-'Arabî*, s. 1. <https://pdf.alquds.co.uk/wp-content/uploads/2021/12/Alquds-2021-12-21.pdf>
- el-Vatan. (2021a, Aralık 30). Bernâmeecün teskîfiyyün ve terfihîyyün lî'l-lâciîne'l-Efgân. *el-Vatan*, s. 2. https://www.al-watan.com/data/20211230/pdf/a_alwatan.pdf
- el-Vatan. (2021b, Aralık 30). Vâyil Kûrnîl tekşifü esrâre'l-ibdâ'î'l-beşerî". *el-Vatan*, s. 2. https://www.al-watan.com/data/20211230/pdf/a_alwatan.pdf
- eş-Şarku'l-Evsat. (2021, Aralık 19). El-Âlemü yü'azzizü'l-kuyûde li lecmi Omîkrûn. *eş-Şarku'l-Evsat*, s. 1. <https://aawsat.com/pdf/issue15727/files/assets/common/downloads/issue15727.pdf>
- Hindâvî, T. (2021, Aralık 21). Emrikâ tentekidü hükmen bi sicni'n-nâşidi'l-Mısırî 'Alâ Abdülfettâh. *el-Kudsü'l-'Arabî*, s. 1. <https://pdf.alquds.co.uk/wp-content/uploads/2021/12/Alquds-2021-12-21.pdf>
- İbn 'Akîl, A. b. A. (1980). *Şerhu İbn 'Akîl 'alâ elfiyeti İbn Mâlik* (C. 1-4). Kahire: Dâru't-Türâs - Dâru Mısır lî't-tibâ'a.
- İbn Hamdûn, E.-M. B. M. b. el-Hasen. (1996). *Et-Tezkiratü'l-Hamdûniyye* (C. 10). Beyrut: Dâru Sadir.
- İbn Hişâm, A. b. Y. el-Ensârî. (t.y.). *Evdahu'l-mesâlik ilâ elfiyeti İbn Mâlik* (C. 4). Beyrut: Dâru'l-fıkr lî't-tibâ'ati ve'n-neşri ve't-tevzî'.
- İbn Kuteybe, A. b. M. (1997). *'Uyûnü'l-ahbâr* (C. 4). Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- İbn Kuteybe, A. b. M. (2003). *Eş-Ş'iru ve's-Şü'arâ* (C. 2). Kahire: Dâru'l-Hadîs.
- İbnü'l-Ezrak, Ş. M. b. A. (t.y.). *Bedâi'us-silk fî tabâi'i'l-mülk* (C. 1-2). Bağdat: Vizâratü'l-İ'lâm.
- İbnü'l-Mu'tez, A. b. M. (t.y.). *Tabakâtü's-şü'arâ* (3. bs). Kahire: Dâru'l-Me'ârif.
- İbnü'l-Mukaffa', D. A. (t.y.). *El-Edebü's-Sağîr ve'l-edebü'l-kebîr*. Beyrut: Dâru Sâdır.
- İmâm, İ. (t.y.). *Dirâsât fî'l-fenni's-sahafî*. Mısır: Mektebetü'l-Anglû el-Mısriyye.
- Kudâme b. Ca'fer. (1889). *Nakdü's-şî'r*. İstanbul: Matbaatu'l-cevâib.
- Mahmûd, H. (2021, Aralık 19). Lîbyâ: "İntihâbâtün müeccele ve ğumûdün havle'l-müdde. *eş-Şarku'l-Evsat*, s. 1. <https://aawsat.com/pdf/issue15727/files/assets/common/downloads/issue15727.pdf>
- Mişhas, 'Abîr. (2021, Aralık 19). Su'ûdiyyât 'alâ mev'idin ma'a'l-ibdâ' fî kâ'ati'l-merâyâ. *eş-Şarku'l-Evsat*, s. 1. <https://aawsat.com/pdf/issue15727/files/assets/common/downloads/issue15727.pdf>

MOİ, V. el-Memleketü'l-Ürdüniyyetü'l-Hâşimiyye. (2022, Mart 27). *Mendûben 'ani'l-melik, vezîru'd-dâhiliyye yahduru küddâse müntesafi'l-leyli bi kenîseti'l-Mehdi fi Beyti Lahm*. Geliş tarihi gönderen

<https://moi.gov.jo/Ar/NewsDetails/>

[مندوبا عن الملك وزير الداخلية يحضر قداس منتصف الليل بكنيسة المهدي في بيت لحم](https://moi.gov.jo/Ar/NewsDetails/)

PETRA, V.-Ü. (2022, Mart 27). *Mendûben 'ani'l-melik, vezîru'd-dâhiliyye yahduru küddâse müntesafi'l-leyli bi kenîseti'l-Mehdi fi Beyti Lahm*. Geliş tarihi gönderen

<https://petra.gov.jo/Include/InnerPage.jsp?ID=199087&lang=ar&name=news>

Savâliha, K. (2021, Aralık 26). 15 İcrâ hükûmiyyen li müvâceheti Kûrûnâ. *ed-Düstûr*, s. 1.

<https://www.addustour.com/file.php?fileid=489283&view=1>

Şerkâvî, E. (2021, Aralık 28). Tevbetü'l-kifl. *el-Vatan*, s. 24. [https://www.al-](https://www.al-watan.com/data/20211228/pdf/a_alwatan.pdf)

[watan.com/data/20211228/pdf/a_alwatan.pdf](https://www.al-watan.com/data/20211228/pdf/a_alwatan.pdf)